

hammed Riyâd el-Mâlih tarafından yayımlanmıştır (Dimaşk 1390/1970, 1402/1982, 1995). 3. *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*. Kudûrî'nin *el-Muhtasar*'ının en yaygın şerhlerindendir. İlk müellifin hayatında olmak üzere (İstanbul 1274-1275) defalarca basılmıştır (I-II, İstanbul 1315, 1316, 1323; Kahire 1322 [Ebû Bekir el-Haddâd'ın *el-Cevheretü'n-neyyire*'sinin kenarında], Kahire 1330, 1331, 1346, 1354; I-III, Kahire 1374/1955; I-IV, Kahire 1383/1963; Beyrut 1980, 1413/1993; nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, I-IV, Kahire 1381/1961; Beyrut 1405/1985; nşr. Abdürrezzâk el-Mehdî, I-III, Beyrut 1415/1994; nşr. Abdülmeccid Tu'me el-Halebî, I-II, Beyrut 1418/1998). 4. *Risâle fî tavzîhi mes'ele min Kitâbi'l-Menâr fî mebhâşi'l-hâş* (yazma nüshası için bk. *Fihrisü'l-Hizâneti't-Teymûriyye*, IV, 163). 5. *İs'âfû'l-mürîdîn li-ikâmeti ferâ'izi'd-dîn*. Tasavvufa ilişkin bir eser olup müellifin oğlu İsmâil tarafından şerh edilmiştir (yazma nüshası için bk. *Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye*, nr. 4793, 6562, 8206; Gottschalk v.dğr., IV, 200).

Meydânî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *Risâle fî şihhati vakfi'l-müşâc*, *Risâle fî meşeddi'l-müske*, *Fetvâ fî şürekâ' iktesemü'l-müşterek beynehum* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 7079), *el-Metâlibü'l-müsteşâbe fi'l-hayz ve'n-nifâs ve'l-istihâza* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 10512), *Tuhtetü'n-nüssâk fi fazlî's-sivâk* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 1487), *Sellü'l-huşâm 'alâ şâtimi dîni'l-İslâm*, *Şerh 'ale'l-Merâh*.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülganî b. Tâlib el-Meydânî, *Şerhu'l-'Akâidetü'l-Tahâviyye* (nşr. M. Mutî' el-Hâfız - M. Riyâd el-Mâlih), Dimaşk 1402/1982, neşredenlerin girişi, s. 19-24; a.mlf., *Keşfü'l-iltibâs 'ammâ evredehü'l-İlmâmü'l-Buhârî 'alâ ba'zî'n-nâs* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1414/1993, neşredenlerin girişi, s. 52-56; Ahmed b. Muhammed el-Hadrâvî, *Nûzhetü'l-fiker* (nşr. Muhammed el-Misrî), Dimaşk 1996, II, 173-176; Baytâr, *Hilyetü'l-beşer* (nşr. M. Behcet el-Baytâr), Beyrut 1413/1993, II, 867-872; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1288, 1420; *Fihrisü'l-Hizâneti't-Teymûriyye*, Kahire 1367-69/1948-50, II, 151, 228; IV, 83, 163; Sezgin, *GAS*, I, 455; Münecid, *Mu'cem*, III, 121; M. Edîb Âlû Takıyyüddin el-Hisnî, *Müntehabâtü't-tevârîh li-Dimaşk*, Beyrut 1399/1979, II, 670; Âyide İbrâhim Nusayr, *el-Kütübü'l-'Arabiyyetü'lleti nüşret fi Mısr beyne 'amey 1926-1940*, Kahire 1980, s. 67; a.mlf., *el-Kütübü'l-'Arabiyyetü'lleti nüşret fi Mısr beyne 'amey 1900-1925*, Kahire 1983, s. 104; M. Kürd Ali, *el-Mu'âşırân*, Dimaşk 1401/1980, s. 229-230, 268; a.mlf., *Künûzü'l-ecdâd*, Dimaşk 1404/1984, s. 9; M. Mutî' el-Hâfız, *Fihrisü mah-tâtü Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye: el-Fikhu'l-Ha-*

nefi, Dimaşk 1401/1980-81, I, 50-52, 151-152; II, 64, 177-178; H. L. Gottschalk v.dğr., *Catalogue of the Mingana Collection of Manuscripts*, Zug 1985, IV, 200; M. Cemil eş-Şattî, *A'yânü Dimaşk*, Dimaşk 1414/1994, s. 177-178; *Mevsû'atü'tabakâti'l-fukahâ'* (nşr. Ca'fer es-Süb-hânî v.dğr.), Kum 1422, XIII, 350-351.

DAVUT YAYLALI

MEYDÂNÎ, Ahmed b. Muhammed (أحمد بن محمد الميداني)

Ebû'l-Fazl Ahmed
b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm
el-Meydânî en-Nisâbüri
(ö. 518/1124)

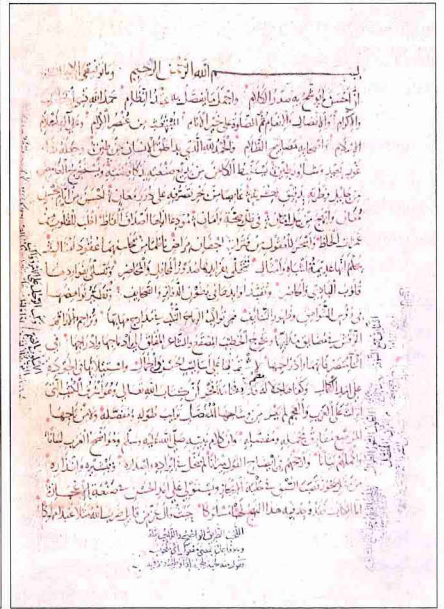
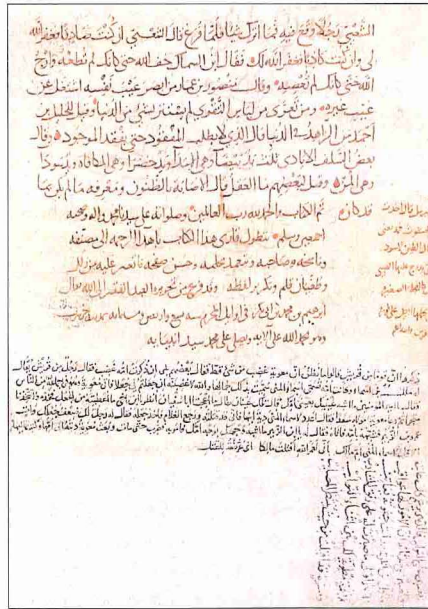
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

Nişâbur'un Meydân-ı Ziyâd mahallesinde doğdu, bu sebeple Meydânî nisbeyle tanındı. Tahsilini Nişâbur'da yaptı. Vâhidî ve Ya'kûb b. Ahmed en-Nisâbüri gibi âlimlerden tefsir, hadis, fıkıh, lugat, nahiv dersleri aldı. Ayrıca 470 (1077) yılında Gazne'den Nişâbur'a gelen Ali b. Faddâl el-Mücâşî' den yararlandı (İbnü'l-Kiftî, I, 156). Tahsilini bitirdikten sonra öğretim hayatına başlayan Meydânî oğlu Ebû Sa'd Saîd'den başka Ebû Ca'fere el-Beyhaki, Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî ve Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Tâhir el-Hûyî gibi şahsiyetler yetiştirdi. Arap ata-

sözlerine dair kaleme aldığı *Mecma'u'l-emşâl*'i sebebiyle kendisini kıskananlardan birinin de Zemahşerî olduğu ve aralarında bazı olayların cereyan ettiği kaydedilir (Kemâleddin el-Enbârî, s. 390; Yâkût, V, 47; İbnü'l-Kiftî, I, 158-159). Aynı zamanda şair olan Meydânî, hayatının hemen tamamını geçirdiği Nişâbur'da 25 Ramazan 518 (5 Kasım 1124) tarihinde vefat etti ve doğduğu mahalledeki mezarlığa defnedildi.

Eserleri. 1. *Mecma'u'l-emşâl*. Arap atasözlerine dair en iyi ve en kapsamlı çalışma olup alfabetik sıralanan 6000'den fazla atasözünün ortaya çıkışı, kullanılışı ve bunların taşıdığı dile ilgili güçlüklerin giderilmesine dair doyurucu bilgiler içermektedir. Eserde eyyâmü'l-Arab, muhtelif hadisler, dört halife ve bazı önemli şahsiyetlerin vecizeleri iki bölüm halinde (29 ve 30. bablar) ele alınmaktadır. Atasözlerinin ortaya çıkışı incelenirken İslâm'dan önceki bazı olayların anlatılması esere aynı zamanda tarihî bir değer kazandırmıştır. Kitabı Yûsuf b. Tâhir el-Hûyî (*Ferâ'idü'l-harâ'id fi'l-emşâl ve'l-hikem*), Kâsım b. Muhammed Ali el-Bakraçî (*ed-Dürü'l-muntehab*) ve Akşemseddin ihtisar etmiştir. Ayrıca bir Osmanlı müellifi tarafından *Nazmü'l-emşâl* adıyla nazma çekilmiştir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr.

Ahmed b. Muhammed el-Meydânî'nin *Mecma'u'l-emşâl* adlı eserinin ilk ve son sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4247)

1953). Eser, İbrâhim el-Ahdeb'in manzum şerhiyle birlikte *Ferâ'idü'l-le'âl nazmü (fî nazmi) Mecma'î'l-emşâl* adıyla yayımlanmıştır (I-II, Beyrut 1312). Kitap George Wilhelm Freytag tarafından Latince'ye (*Arabum proverbialia*, Bonn 1838-1843), Muhammed Şâkir b. İbrâhim Hilmî Ayn-tâbî tarafından dört cilt halinde Türkçe'ye (İÜ Ktp., TY, nr. 167-170 [mütercim nüshası]) çevrilmiştir. Diyarbakirli Said Paşa da eseri ihtisar ederek *Nuhbetü'l-emşâl* adıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir. *Mecma'u'l-emşâl*'in değişik baskıları mevcuttur (Bulak 1284; Tahran 1290; Kahire 1310, 1352/1933; London 1773, 1795; Paris 1828). İlmî neşirleri ise Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (Kahire 1374/1955; Beyrut 1961-1962), Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim (Kahire 1978-1979), Naîm Hüseyin Zerzûr (Beyrut 1988) ve Âsitân-i Kuds-i Muâvenet-i Ferhengî müessesesi (Meşhed 1366 hş./1987) tarafından gerçekleştirilmiştir. 2. *es-Sâmî fi'l-esâmî* (Tahran 1267, 1274/1859, 1294/1877, 1859). 497 (1104) yılında yazılan eser Arapça'dan Farsça'ya bir sözlük olup dinî tabir ve kelimeler (şer'iyât), canlılar (hayvânât), semavî varlıklar (el-âsârü'l-ulviyye) ve dünyevî varlıklar (el-âsârü's-süflîyye) olmak üzere dört bölüm halinde düzenlenmiştir. Eseri Muhammed Mûsâ Hindâvî (Kahire 1967) ve Muhammed Debîr (Tahran 1354/1975) yayımlamıştır. Meydânî'nin oğlu Ebû Sa'd Saîd'in *el-Esmâ' fi'l-esâmî*'sinin bu kitabın -Cevherî'nin *eş-Şihâh*'ına göre tertip edilmiş- bir özeti olabileceği ifade edilmektedir (İA, VIII, 178). 3. *Nüzhetü'l-tarf fi 'ilmi's-şarf*. Zemahşerî ve İbn Hişâm en-Nahvî'nin aynı konudaki eserleriyle bir arada basılmış (İstanbul 1298), ayrıca ilmî neşri de yapılmıştır (Beyrut 1401/1981). 4. *el-Hâdî li's-şâdî*. Nahiv ilmine dair Farsça bir kitap olup İzzeddin ez-Zencânî tarafından şerh edilmiştir. Leiden Kütüphanesi'nde mevcut (nr. 162) müellifi bilinmeyen şerhin Meydânî'ye ait olması muhtemeldir. Zemahşerî eserle ilgili bir tenkit kaleme almıştır (Kemâleddin el-Enbârî, s. 390; yazmalar için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 507). 5. *Qaydû'l-evâbid mine'l-fevâ'id*. Cevherî'nin *eş-Şihâh*'ı ile Ezherî'nin *Tehzibü'l-luğâ*'sının karşılaştırılması ve kısmen eleştirilmesi amacıyla yazılmış olup *eş-Şihâh*'ın tertibine göre düzenlenmiştir. Sâmiye Abdurrahman Sindî'nin yüksek lisans çalışması olarak neşre hazırladığı eseri (Mekke 1406/1985; Külliyyetü'l-lugatî'l-Arabiyye, Câmiatü Ümmi'l-kurâ) M. Sadi Çöğenli neşretmiştir (Erzurum 1989).

Meydânî'nin diğer eserleri de şunlardır: *Münyetü'r-Râdî bi-resâ'ili'l-Qâdî* (Herat kadısı Ebû Ahmed Mansûr el-Ezdî'nin risâlelerinin toplandığı bir eserdir), *Şerhu'ş-kaşidetü'n-Nâbiğa* (yazmaları için bk. Brockelmann, *Suppl.*, I, 155), *Şerhu'l-Mufaḍḍaliyyât, en-Nahvü'l-Meydânî (el-Ünmûzec fî'n-naḥv)*, *Ğaribü'l-luğâ, Me'va'l-ğarib ve mer'a'l-edib, Kitâb fi'l-meşâdir, Nahvü'l-fukahâ*?

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Muhammed el-Meydânî, *Mecma'u'l-emşâl* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1374/1955, neşredenin girişi, s. 3-6; a.mlf., *Kitâbü Qaydû'l-evâbid mine'l-fevâ'id* (nşr. M. Sadi Çöğenli), Erzurum 1989, neşredenin önsözü, s. 1-11; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 429; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1386/1967, s. 390; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebeâ*, V, 45 vd.; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, I, 156-159; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 57; Brockelmann, *GAL*, I, 289; *Suppl.*, I, 155, 506-507; Sezgin, *GAS*, VIII, 217-218; Firûz Harîrî, "Taşhîh ve Ma'rîfî ve Nakd-i Kitâbü'l-Hâdî li's-Şâdî", *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât u 'Ulûm-i İnsânî*, XXIII/3, Tahran 1976, s. 62-80; Semîr Kâzım Halîl, "Mecma'u'l-emşâl", *Mecelletü' Âdâbî'l-Müstansiriyye*, VII, Musul 1983, s. 43-84; Nihad M. Çetin, "Meydânî", *IA*, VIII, 177-179; R. Sellheim, "al-Maydânî", *EI*² (İng.), VI, 913-914; Ahmed Muhammed ed-Dabîb, "el-Meydânî", *Mevsû'atü'l-hadâretü'l-İslâmiyye*, Amman 1989, s. 191-193.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

MEYDÂNÎ, Hasan Habenneke

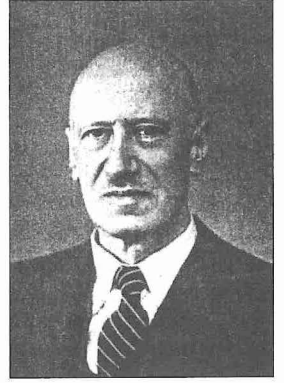
(bk. HASAN HABENNEKE el-MEYDÂNÎ).

MEYERHOF, Max

(1874-1945)

İslâm tıp tarihi araştırmalarıyla ünlü Alman hekimi.

21 Mart 1874'te Hildesheim'da doğdu; çok sayıda bilim adamı yetiştiren bir yahudi ailesine mensuptur. Heidelberg, Berlin ve Strasbourg'da tıp öğrenimi gördü. 1898'de Strasbourg'daki Bakterioloji Enstitüsü'nde pratisyen hekim olarak göreve başladı. İki yıl süreyle göz hastalıkları ve özellikle Mısır'da çok görülen trahom üzerinde yoğunlaşarak göz hekimliği ihtisası yaptı. 1900'de yine bir hekim olan Nobel ödüllü kuzeni Otto Meyerhof'la birlikte Mısır'a gitti ve gördüğü ortamdan çok etkilenerek 1903'te Kahire'ye yerleşti. Burada Arapça, İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve Yunanca öğrenen Max Meyerhof kısa sürede göz doktoru olarak ün yaptı; bu arada İslâm tıp tarihi alanında çalışmaya ve konuyla ilgili el yazmalarını top-

Max Meyerhof

lamaya başladı. 1909'da Mısır Göz Hekimleri Cemiyeti'nin başkanlığına seçildi. 1910'da, Prens Fuâd tarafından kurulan Mısır Üniversitesi'ne davet edilerek burada klasik Arapça okuttu. I. Dünya Savaşı başladığında Almanya'da bulunan Meyerhof Kahire'ye dönemedi ve Hannover'deki askerî hastahane de yaralıların tedavisiyle ilgilendi. 1922'de Kahire'ye gittikten sonra burada tekrar açılan Alman Birliği'nin başkanlığına seçildi. Almanya'da Naziler'in yahudileri takibat altına almaları üzerine Alman vatandaşlığından çıkarak Mısır vatandaşlığına geçti. Kahire'de Cem'iyetü etibbâ'r-remedî'l-Misrî'nin başkanlığını, el-Ma'hedü'l-ilmiyyi'l-Misrî ve el-Cem'iyetü'l-melekiyye fi't-tıbb'ın başkan yardımcılığını yapan Meyerhof International College of Surgeons'a şeref üyesi seçildi. 1928'de Bonn Üniversitesi tarafından kendisine fahri doktor unvanı verildi. 2 Nisan 1945'te Kahire'de öldü ve şehrin yahudi mezarlığına defnedildi.

Özellikle Arap hekimliği ve eczacılığı alanındaki çalışmalarıyla meşhur olan Meyerhof'a göre Araplar, Bizans ve Sâsânî imparatorluklarıyla karşılaşınca Aristokrat, Cêlinûs (Galen) gibi filozof-hekimlerin eserlerini Gerekler'in eski tıp bilgileriyle tanışmışlar ve bu eserleri tercüme ederek öğrendikleri bilgileri tedavi amacıyla kullanmışlardır. Meyerhof, müslümanların sadece iyi mütercim olduklarını, Grekler'den tercüme yoluyla aldıkları bilgileri sistemleştirerek tasnife tâbi tuttukten sonra teori ve düşüncede herhangi bir ilâvede bulunmadan Batı'ya intikal ettirdiklerini ileri sürer (*Studies on the History of Islamic Medicine*, II, 100, 136).

Eserleri. 1. *Über die ansteckenden Augenleiden Ägyptens, ihre Geschichte, Verbreitung und Bekämpfung* (Kairo 1909). Mısır'daki salgın göz hastalıklarının tarihçesi ve bunlarla mücadele üze-